

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

لیلا عظیمی^۱

جعفر ابراهیمی^۲

حمداله عزیزی^۳

تاریخ دریافت: ۹۳/۰۱/۲۲

تاریخ تأیید: ۹۳/۰۵/۰۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل انجام شده است. نظریات و مدل تحلیلی با استفاده از نظریه‌های نظریه‌پردازانی چون: دورکیم (آنومی)، مرتون (آنومی)، هابز (کنترل اجتماعی)، ساترلند (پیوند افتراقی)، مارکس (تضاد) و . . . ارائه شد. این پژوهش به روش پیمایشی و با استفاده از تکنیک پرسشنامه استفاده شده است. در جهت ارتقای روایی سنج‌های پرسشنامه از اعتبار صوری استفاده شده است و قابلیت اعتماد نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ که برای متغیر مستقل ۷۱ درصد به دست آمد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی ۸۰۰ نفر مردان مجرم در زندان شهر اردبیل بودند که از بین آن‌ها با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۶۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به‌عنوان نمونه انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از دو شیوه آمار توصیفی و استنباطی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشانگر این بود ارتکاب نوع جرم (متغیر وابسته) با عوامل اجتماعی که شامل اعتقادات مذهبی، معاشرت با افراد ناباب، محل سکونت، احساس انومی، درآمد و خشونت خانوادگی بودند، رابطه معنی‌داری دارد. همچنین نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره نشان داد متغیرهای مستقل وارد شده در معادله جمعاً ۶۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نمودند.

واژگان کلیدی: جرم، احساس انومی، اعتقادات مذهبی، افراد ناباب، زندان اردبیل.

^۱ - استادیار، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی بروجرد - ایران azimi.leila521@gmail.com

^۲ - عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال - ایران

^۳ - فارغ التحصیل کارشناسی ارشد علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال

مقدمه و بیان مسأله

مردان اکثر جرایمی را که هم ناشی از قدرتمندی و هم نشأت گرفته از بی‌قدرتی است مرتکب می‌شوند. بنابراین مسائل آنان از جمله مسائلی است که باید به آن‌ها توجه ویژه‌ای مبذول داشت. بررسی ریشه‌ای مسائل مردان و از آن جمله جرایم آنان، برای رسیدن به یک جامعه ایده‌آل شرط ضروری است. جرایم همه جا هست و در همه جا آثاری بر جای می‌گذارد. در طول تاریخ و در جوامع مختلف جرایم همواره موضوعی حساسیت‌آفرین بوده و از طرف دیگر به لحاظ تاریخی میزان جرایم مردان به استثنای برخی جرایم نظیر فحشا به مراتب بالاتر از زنان بوده است. از آن‌جا که دلایل و عوامل بروز جرم در میان مردان با زنان متفاوت بوده است و از سوی دیگر این طبقه از جامعه دارای جرایم خشونت‌آمیزتری دارند، لذا شناسایی عوامل مؤثر و زمینه‌ساز و رفع این عوامل و بسترهای مناسب برای بروز جرم مردان می‌تواند تأثیر عمده‌ای بر کاهش جرایم داشته باشد. پژوهش حاضر به دنبال بررسی عوامل اجتماعی مؤثر در بروز جرایم مردان شهر اردبیل می‌باشد که امید می‌رود با این شناخت و برنامه‌ریزی‌های مناسب بتوان از روند روزافزون ارتکاب جرایم جلوگیری نمود.

گسترش آسیب‌های اجتماعی در دنیای معاصر، افزایش انحرافات اجتماعی، به‌ویژه بزهکاری جوانان، این فرصت را برای پژوهشگران فراهم می‌آورد تا درباره بزهکاری و جرم از دیدگاه جامعه‌شناسی به مطالعه بپردازند. کجروی را با تعبیرهای متفاوتی تعریف کرده‌اند.

– رفتار منع شده یا مشمول اهرم‌های کنترل اجتماعی؛

– رفتار شکننده هنجار یا رفتاری که قواعد، برداشتها یا توقعات هنجاری نظام‌های اجتماعی را نقض می‌کند؛

ساده‌ترین تعریف جرم عبارت است از هر شیوه رفتاری که قانون را نقض می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۱۵۲).

از آنجا که هر عملی بنا به علتی پدید می‌آید انحرافات اجتماعی نیز بدون علت نمی‌باشد برای تعیین علت‌های به‌وجود آورنده انحرافات اجتماعی کلیه عوامل اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و مذهبی و . . . یک جامعه مورد مطالعه قرار می‌گیرد، زیرا شناخت علت وقوع جرم، عامل مهمی برای پیشگیری از وقوع جرم است (محققیان، ۱۳۸۷: ۱۸). آنچه مسلم است این است که افرادی که مرتکب جرایمی می‌شوند، نتوانسته‌اند خود را با قوانین و مقررات اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، تطبیق دهند مجازات و تنبیه جلوی جرایم را نمی‌گیرد و حتی زندان نیز چندان کار ساز نیست. راه صحیح آن است که با بررسی و

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

مطالعات علمی، ریشه‌ی علل و عوامل مؤثر بر انحرافات را بررسی نماییم و با از بین بردن آن علل و عوامل، از گسترش انحرافات در جامعه جلوگیری به عمل آوریم، زیرا بدون شناخت و تشخیص دردها، امکان پیشگیری آن وجود ندارد (همان: ۲۰).

باید به این واقعیت نیز توجه کرد که بیماری‌های اجتماعی نیز مانند بیماری‌های جسمی مسری هستند و اگر از ابتدا وقوع جرم، به فکر اصلاح و از بین بردن علل ارتکاب جرم نیفتند ممکن است به دیگران نیز سرایت کند. پیمایش‌های بین‌المللی نشان می‌دهد که به‌ازای هر زن ۱۵ مرد مجرم وجود دارد (رید: ۲۰۰). اطلاعات آماری زندانیان در ایران در شش ماه اول سال ۱۳۸۲ نشان می‌دهد که بیش از ۹۶ درصد از محکومانی که به مجازات حبس محکوم شده‌اند مرد می‌باشند (سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، ۱۳۸۲). انحراف اجتماعی در مقطع کنونی جامعه ایران امری ساختاری و ناشی از نابسامانی‌های اجتماعی است و به‌همین دلیل نیز در آینده رو به افزایش خواهد بود و این در حالی است که شرایطی از قبیل ناسازگاری افراد با جامعه، میل به ارتقای اجتماعی مردان و فقدان ضوابط لازم برای ارتقای، مدیریت نشدن از سوی جامعه رو به ضعف نهادن اعتقادات مذهبی بین آنان زمینه لازم برای ارتکاب به جرایم را تشدید و تسهیل می‌کند. لذا شناسایی عوامل مؤثر و زمینه‌ساز و رفع این عوامل و بسترهای مناسب برای بروز جرم می‌تواند تأثیر عمده‌ای بر کاهش جرایم داشته باشد.

ضرورت و اهمیت تحقیق

امروزه ازدیاد جرایم بخصوص در بین مردان یکی از معضلات اجتماعی محسوب شده افکار عمومی را نگران و مشوش ساخته است. طبق گزارش سازمان ملل در طی دهه‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۶ سالانه و به‌طور متوسط ۵ درصد بر میزان جرایم در سطح جهان افزوده شده است که بیش از میزان رشد جمعیت است (تاج‌زمان، ۱۳۶۶: ۱۳۶). اطلاعات آماری زندانیان در ایران در شش ماه اول سال ۱۳۸۲ نشان می‌دهد که بیش از ۹۶ درصد از محکومانی که به مجازات حبس محکوم شده‌اند مرد می‌باشند (سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، ۱۳۸۲). اهمیت و ضرورت توجه به مطالعه جرم در پیشگیری از وقوع جرم در ایران توصیف و تحلیل درستی از پدیده مجرمانه به‌دست می‌آید که پیشگیری بهتر از درمان است. بدین معنی اقداماتی که در جامعه برای مبارزه با علل بزهکاری و گندزدایی محیط زندگی بزهکار قبل از وقوع جرم صورت می‌گیرد چون موجب می‌گردد که افراد کمتری به طرف بزهکاری کشیده نشوند، نوعی علاج واقعه قبل از وقوع جرم است که به مراتب تأثیر آن مطمئن‌تر از اعمال کیفر

درباره مجرمین است و هم از نظر اقتصادی نیز هزینه‌های پیشگیری به مراتب کم‌خرج‌تر از هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم اعمال کیفر درباره مجرمین در زندان است.

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق

تعیین عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان شهر اردبیل.

اهداف جزئی

- تعیین رابطه بین درآمد و ارتکاب نوع جرم مردان.
- تعیین رابطه بین معاشرت با افراد ناباب و ارتکاب نوع جرم مردان.
- تعیین رابطه بین مشکلات خانودگی و ارتکاب نوع جرم مردان.
- تعیین رابطه بین اعتقادات مذهبی و ارتکاب نوع جرم مردان.
- تعیین رابطه بین محل سکونت و ارتکاب نوع جرم مردان.
- تعیین رابطه بین احساس انومی و ارتکاب نوع جرم مردان.

پیشینه تحقیق

حسین صادقی و همکارانش در سال ۱۳۸۳ در پژوهش خود با عنوان «تحلیل عوامل اقتصادی اثرگذار بر جرم در ایران» به بررسی عوامل اقتصادی جرم، قتل و سرقت پرداخته‌اند. یافته‌های حاصل از این پژوهش طی دوره زمانی ۸۰-۱۳۷۶ در ۲۶ استان کشور نشان داد که افزایش در میزان فقر نسبی و نابرابری درآمدی موجب افزایش در میزان سرقت شده و افزایش صنعتی شدن کاهش دهنده این امر است؛ از سوی دیگر متغیرهای فقر نسبی، نابرابری درآمدی و میزان بیکاری از عوامل مؤثر بر قتل در کشور بوده است و با آن رابطه مستقیم دارد (صادقی، ۱۳۸۴: ۴۶).

مریم ثابتی مقاله‌ای با عنوان «انومی فرهنگی و اعتیاد به مواد مخدر در بین جوانان ۲۸-۱۳ ساله شهر تهران انجام داده است. یافته‌ها نشان داد در کل انومی فرهنگی بر گرایش افراد به اعتیاد مؤثر است، همچنین بدینی افراد نسبت به خود و اطرافیان در گرایش به اعتیاد، بی‌اعتمادی افراد نسبت به همه چیز در اعتیادشان به مواد مخدر، سردرگمی فرد و اغتشاش موجود بین هنجارهایش در اعتیاد به مواد مخدر و بی‌محتوایی زندگی و شخصیت فرد در اعتیادش تأثیر دارند (ثابتی، ۱۳۸۸: ۳۴).

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

چهارچوب نظری تحقیق

برای تحلیل و تبیین مسأله ارتکاب نوع جرم مردان و عوامل مؤثر بر آن از بین نظریات مطرح شده، نظریه دورکیم (آنومی)، مرتون (آنومی)، ویلیام گود (منابع)، مارکس (تضاد)، ساترلند (پیوند افتراقی) به عنوان چهارچوب نظری پژوهش انتخاب شدند

نظریه منابع

نظریه منابع یکی از اولین نظریه‌هایی بود که ویلیام گود، در مورد خشونت خانوادگی مطرح کرد. بر پایه این نظریه، نظام خانواده، مانند هر نظام یا واحد اجتماعی دیگری دارای نظام اقتداری است و هر کسی که به منابع مهم خانواده بیشتر از دیگران دسترسی دارد، می‌تواند سایر اعضا را به فعالیت در جهت امیال خود وا دارد (بورگاتا، ۱۹۹۲: ۴۶۱).

نظریه آنومی اجتماعی

یکی از سرچشمه‌های آنومی در جوامع معاصر تغییرات اجتماعی سریع است. دورکیم (۱۳۶۹) و جامعه‌شناسان پس از او، نوسازی و گذر از سنت مدرنیته را یکی از عوامل به هم ریختگی نظم هنجاری جوامع می‌دانند که احتمال آنومی را افزایش می‌دهد. رابرت مرتون، مفهوم بی‌هنجاری را برای نشان دادن اختلاف بین هدف مورد تأیید جامعه و دسترسی به وسایل حصول آن به کار می‌برد. او می‌گوید. که تحصیل ثروت از هدف‌های مهم و با اهمیت امریکایی‌هاست و آن‌ها برای دسترسی به آن سرگرم تلاشند، اما بسیاری از طالبان ثروت و موفقیت به‌ویژه اعضای گروه‌های اقلیت تقریباً راه‌های نیل به آن را بسته می‌بینند. این افراد با وسایل پذیرفته شده‌ی فرهنگی نمی‌توانند به آسانی به ثروت برسند یا اصلاً به دلیل تجربه‌های اجتماعی شدن، دارای ویژگی‌های شخصیتی مناسبی نشده‌اند تا به آنان امکان توفیق بدهد. بنابراین در جامعه‌ای که هدف‌ها به شدت مورد تأکید قرار می‌گیرد و چندان اهمیتی به وسایل نمی‌دهند. افراد وادار می‌شوند تا از لحاظ فوت و فن کارآمدترین وسایل را برای رسیدن به اهداف اختیار کنند، حتی اگر وسایل نامشروع باشند (ستوده، ۱۳۷۳).

نظریه تضاد

تضادگرایان عمدتاً مدعی‌اند که توزیع افتراقی قدرت در جوامع موجب می‌شود که برخی گروه‌هایی که سهم کافی از قدرت دارند بتوانند قوانین و مقررات تصویب کنند، به اجرا گذارند که به ضرروزیان منافع گروه‌های رقیب و در خدمت منافع خودشان باشد. تضادگرایان معتقدند، اصولاً تضادهای اجتماعی و فرهنگی را موجب کج‌رفتاری‌های مختلف دانسته، جرم را بخشی پیوسته، ذاتی و بهنجار از جامعه جدید صنعتی تلقی کرده‌اند. ریچارد کوبینی: قانون ظالمانه نظام سرمایه‌داری، عامل اصلی پیدایش جرم و جنایت است. به نظر او در فرایند بازتولید مستمر نظام سرمایه‌داری، ایدئولوژی استثمار نیروهای بازتولید و حفظ نظم در جامعه است، طبقه سرمایه‌دار را بر دیگران مسلط می‌سازد و همین سلطه و استثمار موجب کج‌رفتاری‌های مختلف و متنوع می‌شود (صدیق، ۱۳۸۸: ۶۹).

نظریه پیوند افتراقی (همنشینی افتراقی ساترلند)

نظریه ادوین ساترلند تحت عنوان افتراقی بر این نکته دلالت دارد که فرآیند یادگیری رفتار مجرمانه به‌وسیله‌ی دوستان فرد مجرم تعیین می‌شود. چهار گام زیر فرآیند پیوند افتراقی را به اختصار نشان می‌دهد:

- ۱- کج‌رفتاری یادگرفتنی است، نه ارثی است و نه محصول بهره‌هوشی پایین یا آسیب مغزی و امثال آن.
- ۲- کج‌رفتاری در تعامل با دیگران آموخته می‌شود.
- ۳- بخش اصلی یادگیری کج‌رفتاری در حلقه درون‌گروهی روی می‌دهد و رسانه‌های جمعی و مطبوعات نقش دوم را ایفا می‌کنند.
- ۴- یادگیری کج‌رفتاری شامل آموختن فنون خلاف کاری و سمت و سوی خاص انگیزه‌ها، کشش‌ها و گرایش‌ها می‌شود.
- ۵- سمت و سوی خاص انگیزه‌ها و کشش‌ها از تعریف‌های مخالف و موافق هنجارها یاد گرفته می‌شود.
- ۶- فرد به‌دلیل بیشتر بودن تعریف‌های موافق مختلف، به نسبت تعریف‌های موافق با هم‌نواپی با هنجارها کج‌رفتار می‌شود.
- ۷- پیوندهای افتراقی ممکن است از نظر فراوانی، دوام، رجحان و شدت متفاوت باشند.

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

۸ - فرایند یادگیری کجرفتاری از طریق تعامل با کجرفتاران و هم‌نوایان، سازوکارهای مشابهی با هر نوع یادگیری دیگر دارد.

۹- کجرفتاری را که خود تجلی نیازها و ارزش‌های کلی است تبیین کرد (ساترلند و کرسی، ۱۹۶۶: ۷۷-۸۳).

ساترلند در سطح تعامل اجتماعی مدعی شد که افراد به همان شیوه‌ای که یاد می‌گیرند از قوانین تبعیت می‌کنند، به همان شیوه یاد می‌گیرند که کجرفتار بشوند (صدیق، ۱۳۸۶: ۴۹).

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- بین درآمد و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بین معاشرت با افراد ناباب و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بین مشکلات خانودگی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- بین اعتقادات مذهبی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۵- بین محل سکونت و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۶- بین احساس انومی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده پیمایشی است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری در این پژوهش کلیه زندانیانی است که در زندان اردبیل زندانی بودند که بر اساس آمار اخذ شده از سازمان تعداد آنان ۸۰۰ نفر می‌باشند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. که تعداد ۲۶۰ نفر به دست آمد.

تکنیک گردآوری داده‌ها

ابزار مورد استفاده پرسشنامه محقق ساخته است که به شکل طیف لیکرت خواهد بود.

اعتبار

اعتبار ابزار اندازه‌گیری بر مبنای اعتبار صوری به این صورت که پرسش‌نامه اولیه توسط استادان روش تحقیق ارزیابی واقع شد و سؤال‌های مبهم حذف و پرسشنامه نهایی طراحی گردید.

پایانی

برای بررسی قابلیت اعتماد (پایایی) پرسشنامه تحقیق گویه‌ها از طریق آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت در مجموع ضریب آلفای شاخص‌های متغیر مستقل ۷۱ درصد به دست آمد.

روش‌های نمونه‌گیری

در این تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده خواهد شد.

تعریف جرم

جرم: جرم معمولاً به مواردی از تخلف از قانون و هنجارهای رسمی و مکتوب جامعه محدود می‌شود که بزرگسالان مرتکب چنین تخلفاتی شده باشند (احمدی، ۱۳۸۹: ۱۰).
در مقررات اسلام از جرم تعریفی نشده و ملاک طبقه‌بندی، نوع کیفی است که شرع پذیرفته است. بنابراین، جرایم بر حسب مجازات‌ها طبقه‌بندی می‌شوند: جرایم مستحق قصاص، حدود، دیات و تعزیرات (نوربها، ۱۳۸۳: ۹۶).

تعریف حقوقی جرم: در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ طبق ماده ۲ این قانون: «هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می‌شود» (همان: ۱۵۵).

تعریف مفهومی نوع جرم

نوع جرم: مجرمین زندان شهر اردبیل در شش طبقه اصلی طبقه‌بندی می‌شوند.
- مجرمینی که مرتکب یکی از جرایم قاچاق مواد مخدر از جمله خرید و فروش، حمل یا نگهداری مواد مخدر شده‌اند.
- مجرمینی که مرتکب جرم علیه اموال و مالکیت شده‌اند. از جمله کلاهبرداری، صدور چک بلامحل، اختلاس، ارتشاء، اخاذی (زورگیری)، رباخواری، جعل سند، خیانت در امانت و ترک نفقه.
- سارقین و کسانی که به سرقت از منازل، اتومبیل، لوازم اتومبیل، موتور سیکلت و لوازم آن و سرقت از مغازه‌ها، جیب‌بری و کیف‌زنی نموده‌اند.
- جرایم علیه اشخاص - مرتکب جرایمی چون قتل، ایراد ضرب و جرح، فحاشی و مزاحمت شده‌اند.
- جرایم منافی عفت که اعمال منافی عفت و منکراتی چون زنا، لواط، فروش نوار و عکس و لوح‌های فشرده مبتذل و ... را شامل می‌شود.
- سایر جرایم: افرادی که مرتکب برخی جرایم چون اقدام علیه امنیت ملی، جاسوسی، جرایم سیاسی، مطبوعاتی و ... شده‌اند در این طبقه جای می‌گیرند.
آماره‌های لازم جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری حاصل از پرسشنامه و آزمون فرضیات تحقیق از تکنیک‌های آماری در سطح توصیفی و استنباطی استفاده شده است.

یافته‌های توصیفی

سیمای پاسخگویان نشان می‌دهد که کمترین سن پاسخگویان برابر با ۱۸ سال و بیشترین سن نیز برابر با ۶۰ سال بود و بیشتر پاسخگویان در مقطع سنی ۲۱-۳۰ سال قرار داشتند.

از نظر میزان تحصیلات ۲۴/۶ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم هستند که بیشترین مقدار فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند، این در حالی است که هیچ یک از پاسخگویان وضعیت تحصیلی خود را فوق لیسانس و بالاتر عنوان نکرده است.

از نظر وضعیت تأهل ۶۰/۴ درصد پاسخگویان مجرد و ۳۹/۶ درصد متأهل بودند.

از نظر وضعیت اشتغال ۶۴/۲ درصد پاسخگویان دارای شغل آزاد بوده‌اند که بیشترین مقدار فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و ۱/۲ درصد از پاسخگویان نیز عنوان کرده‌اند که وقتی محصل بوده‌اند دست به جرم زده‌اند.

با توجه به جدول شماره (۱) معین می‌شود که در سنین کم‌تر از ۲۰ سال بیشترین فراوانی متعلق به گروهی بوده که دست به اعمالی چون قتل زده‌اند. در گروه سنی ۲۱ تا ۳۰ بیشترین جرم صورت گرفته به ترتیب مواد با ۷۱ مورد، سرقت با ۳۲ مورد، جرایم منافی عفت با ۱۸ مورد، جرایم علیه اشخاص با ۱۶ مورد، کلاهبرداری با ۱۲ مورد و سایر جرایم با ۳ مورد فراوانی بوده است. در رده سنی ۳۱ تا ۴۰ سال بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به قاچاق مواد با ۶۳ فقره، جرایم علیه اشخاص با ۱۴ فقره، سرقت با ۷ فقره و کلاهبرداری با ۶ فقره بوده است. در سنین ۴۱ تا ۵۰ سال بیشترین جرم صورت گرفته است به ترتیب قاچاق مواد مخدر با ۹ فقره و جرایم علیه اشخاص با ۳ فقره بوده‌اند. در سنین ۵۱ تا ۶۰ سال در نمونه با ۳ فقره قاچاق مواد مخدر روبه‌رو بوده‌ایم. با توجه به جدول معین می‌شود که در بین افراد نمونه بیشترین جرم صورت گرفته مربوط به قاچاق مواد مخدر فراوانی بوده است.

بررسی نوع جرم مرتکب شده با توجه به سن

جدول (۱) نوع جرم مرتکب شده با توجه به سن

جرم مربوط به مواد مخدر	جرم علیه اموال و مالکیت	جرم مربوط به سرقت	جرم علیه اشخاص	جرایم منافی عفت	سایر جرایم	جمع
۰	۰	۰	۳	۰	۰	۳
۷۱	۱۲	۳۲	۱۶	۱۸	۳	۱۵۲
۶۳	۶	۷	۱۴	۰	۰	۹۰
۹	۰	۰	۳	۰	۰	۱۲
۳	۰	۰	۰	۰	۰	۳
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۴۶	۱۸	۳۹	۳۶	۱۸	۳	۲۶۰

یافته‌های استنباطی

فرضیه اول: بین درآمد و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۲): میزان تأثیر درآمد بر نوع جرم مردان

جرم مربوط به مواد مخدر	جرم علیه اموال و مالکیت	جرم مربوط به سرقت	جرم علیه اشخاص	جرایم منافی عفت	سایر جرایم	جمع
۳۵	۴/۶	۹/۲	۱۰/۸	۵	۰/۴	۶۵
۷/۷	۱/۹	۳/۱	۳/۱	۱/۵	۰/۸	۱۸/۱
۱۳/۵	۰/۴	۲/۷	۰	۰/۴	۰	۱۶/۹
۵۶/۲	۶/۹	۱۵	۱۳/۸	۶/۹	۱/۲	۱۰۰

جدول (۳): نتایج آزمون خی دو و ضریب همبستگی γ کرامر

آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	ضریب همبستگی γ
۲۲/۴۵۷	۱۰	۰/۰۳۱	۰/۲۰۸

با توجه به جدول شماره (۳) و سطح معنی داری آزمون که کمتر از معیار $0/05$ می باشد می توان بیان نمود که درآمد بر نوع جرم مردان تأثیرگذار است با توجه به مقدار ضریب همبستگی به دست آمده معین می شود که بین دو متغیر رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین معاشرت با افراد ناباب و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۴): میزان تأثیر معاشرت با افراد ناباب بر نوع جرم مردان

جرم مربوط به مواد مخدر	جرم علیه اموال و مالکیت	جرم مربوط به سرقت	جرم علیه اشخاص	جرایم منافی عفت	سایر جرایم	جمع
۱۶/۲	۰/۸	۰/۴	۳/۸	۱/۹	۰	۲۳/۱
۱۸/۸	۱/۹	۳/۱	۵	۱/۲	۱/۲	۳۱/۲
۲۱/۲	۴/۲	۱۱/۵	۵	۳/۸	۰	۴۵/۸
۵۶/۲	۶/۹	۱۵	۱۳/۸	۶/۹	۱/۲	۱۰۰

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

جدول (۵): نتایج آزمون خی دو و ضریب همبستگی V کرامر

آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	ضریب همبستگی V
۳۳/۰۷۳	۱۰	۰/۰۰۰	۰/۲۵۲

با توجه به جدول شماره (۵) و سطح معنی داری آزمون که کمتر از معیار $0/05$ می باشد می توان بیان نمود که میزان معاشرت با افراد ناباب بر نوع جرم مردان تأثیرگذار است با توجه به مقدار ضریب همبستگی به دست آمده معین می شود که بین دو متغیر رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: بین مشکلات خانودگی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۶): میزان تأثیر مشکلات خانوادگی بر نوع جرم مردان

جرم مربوط به مواد مخدر	جرم علیه اموال و مالکیت	جرم مربوط به سرقت	جرم علیه اشخاص	جرم منافی عفت	سایر جرائم	جمع
کم ۱۲/۵	۰	۴/۷	۱/۶	۱/۶	۰	۲۰/۳
متوسط ۱۰/۹	۱/۶	۱/۶	۱/۶	۹/۴	۱/۶	۲۶/۶
زیاد ۲۸/۱	۳/۱	۳/۱	۱۷/۲	۱/۶	۰	۵۳/۱
جمع ۵۱/۶	۴/۷	۹/۴	۲۰/۳	۱۲/۵	۱/۶	۱۰۰

جدول (۷): نتایج آزمون خی دو و ضریب همبستگی V کرامر

آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	ضریب همبستگی V
۲۲/۳۹۶	۱۰	۰/۰۱۳	۰/۴۱۸

با توجه به جدول شماره (۷) و سطح معنی داری آزمون که کمتر از معیار $0/05$ می باشد می توان بیان نمود که میزان معاشرت با افراد ناباب بر نوع جرم مردان تأثیرگذار است با توجه به مقدار ضریب همبستگی به دست آمده معین می شود که بین دو متغیر رابطه متوسطی وجود دارد و رابطه دو متغیر معنادار می باشد.

فرضیه چهارم: بین اعتقادات مذهبی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهل و چهارم، بهار ۱۳۹۴

جدول (۸): میزان تأثیر اعتقادات مذهبی بر نوع جرم مردان

جرم مربوط به مواد مخدر	جرم علیه اموال و مالکیت	جرایم مربوط به سرقت	جرایم علیه اشخاص	جرایم منافی عفت	سایر جرایم	جمع
۳۳/۸	۴/۶	۱۱/۲	۱۳/۵	۶/۵	۰/۸	۷۰/۴
۱۵	-	۲/۳	۰/۴	-	-	۱۷/۷
۷/۳	۲/۳	۱/۵	-	۰/۴	۰/۴	۱۱/۹
۵۶/۲	۶/۹	۱۵	۱۳/۸	۶/۹	۱/۲	۱۰۰

جدول (۹): نتایج آزمون خی دو و ضریب همبستگی V کرامر

آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	ضریب همبستگی V
۳۸/۸۸۶	۱۰	۰/۰۰۰	۰/۲۲۳

با توجه به جدول شماره (۹) و سطح معنی داری آزمون که کمتر از معیار ۰/۰۵ می باشد می توان بیان نمود که اعتقادات مذهبی بر نوع جرم مردان تأثیرگذار است. با توجه به مقدار ضریب همبستگی به دست آمده معین می شود که بین دو متغیر اعتقادات مذهبی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری برقرار می باشد.

فرضیه پنجم: بین محل سکونت و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۱۰): میزان تأثیر محل سکونت بر نوع جرم مردان

جرم مربوط به مواد مخدر	جرم علیه اموال و مالکیت	جرایم مربوط به سرقت	جرایم علیه اشخاص	جرایم منافی عفت	سایر جرایم	جمع
۳۲/۶	۰	۳	۲/۶	۱/۳	-	۳۹/۵
۱۸/۷	۶/۵	۸/۳	۳	۱/۳	۱/۳	۳۹/۱
۹/۱	۱/۳	۳/۹	۵/۸	۱/۳	-	۲۱/۴
۶۰/۴	۷/۸	۱۵/۲	۱۱/۴	۳/۹	۱/۳	۱۰۰

جدول (۱۱): نتایج آزمون خی دو و ضریب همبستگی V کرامر

آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	ضریب همبستگی V
۳۰/۶۷۸	۱۰	۰/۰۰۰	۰/۲۵۷

با توجه به جدول شماره (۱۱) و سطح معنی داری آزمون که کمتر از معیار ۰/۰۵ می باشد می توان بیان نمود که محل سکونت بر نوع جرم مردان تأثیرگذار است با توجه به مقدار ضریب همبستگی به دست آمده معین می شود که بین دو متغیر رابطه معناداری برقرار می باشد.

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

فرضیه ششم: بین احساس آنومی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۱۲): میزان تأثیر احساس آنومی بر نوع جرم مردان

جمع	سایر جرایم	جرایم منافی عفت	جرایم علیه اشخاص	جرایم مربوط به سرقت	جرم علیه اموال و مالکیت	جرایم مربوط به مواد مخدر	کم
۲۲/۳	۰	۰/۴	۱/۹	۵/۴	۱/۲	۱۳/۵	متوسط
۳۳/۵	۱/۲	۲/۳	۳/۸	۳/۱	۲/۷	۲۰/۴	زیاد
۴۴/۲	۰	۴/۲	۸/۱	۶/۵	۳/۱	۲۲/۳	جمع
۱۰۰	۱/۲	۶/۹	۱۳/۸	۱۵	۶/۹	۵۶/۲	

جدول (۱۳): نتایج آزمون خی دو و ضریب همبستگی V کرامر

آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	ضریب همبستگی V
۱۹/۳۰۵	۱۰	۰/۰۳۷	۰/۱۹۳

با توجه به جدول شماره (۱۳) و سطح معنی داری آزمون که کمتر از معیار $0/05$ می باشد، می توان بیان نمود که بین احساس آنومی و ارتکاب نوع جرم مردان رابطه معناداری برقرار می باشد.

نتیجه گیری

یافته های تحلیلی پژوهش حاضر، با نتایج حاصل از تعدادی تحقیقات مربوط در زمینه عوامل اجتماعی مؤثر بر نوع جرم که به صورت پیمایشی، اسنادی و یا فراتحلیل انجام شده است، نشان می دهد، عوامل اجتماعی مؤثر بر نوع جرم بر اساس ارزش های دینی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر جامعه ای با یکدیگر متفاوت است.

اولین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی داری بین میزان درآمد و ارتکاب نوع جرم مردان است. یافته های این پژوهش حاکی از آن بود که جرم در افرادی که درآمد کمتری ($0/65$) درصد دارند بیشتر از افرادی است که درآمد متوسط ($0/18$) درصد یا بیشتری ($16/9$) درصد دارند. این در حالی است که افراد با درآمد کمتر، بیشتر به جرایم علیه اشخاص دست زده اند، اما افراد با درآمد متوسط و بیشتر، به خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر در زندان هستند. این یافته ها با دیدگاه مارکس همسانی دارد. انحراف از دیدگاه مارکس پدیده ای است که تحت تأثیر اقتصاد سیاسی جامعه قرار دارد (ممتاز، ۱۳۸۱):

۱۳۴). بنابراین جرم و جنایت را ناشی از فقر می‌داند و معتقد است که تقسیم ناعادلانه ثروت و نابرابری اجتماعی موجب اعمال مجرمانه می‌شود. از این رو بیشتر مجرمان را مردم فقیر و کم‌درآمد جامعه می‌داند. دومین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌داری بین متغیر مستقل معاشرت با افراد ناباب و ارتکاب نوع جرم مردان است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که جرم در افرادی که معاشرت کمتری (۲۳/۱) درصد با افراد ناباب دارند، کمتر از افرادی است که معاشرتی در حد متوسط (۳۱/۲) درصد یا بیشتر (۴۵/۸) دارند. این در حالی است که تمامی مجرمینی که با افراد ناباب معاشرت داشته‌اند بیشتر به جرایم مربوط به مواد مخدر (۵۶/۲) درصد دست زده‌اند. این یافته‌ها نظریه پیوند افتراقی ادوین ساترلند را تأیید می‌کنند، نظریه ادوین ساترلند بر این نکته دلالت دارد که فرآیند یادگیری رفتار مجرمانه به‌وسیله دوستان فرد مجرم تعیین می‌شود. ساترلند در سطح تعامل اجتماعی مدعی شد که افراد به‌همان شیوه‌ای که یاد می‌گیرند از قوانین تبعیت می‌کنند، به‌همان شیوه یاد می‌گیرند که کج‌رفتار بشوند (صدیق، ۱۳۸۸: ۴۹).

سومین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌داری بین متغیر مستقل مشکلات خانوادگی و ارتکاب نوع جرم مردان است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که افراد در خانواده‌هایی که در آن‌ها خشونت خانوادگی کمتر است به نسبت خانواده‌هایی که خشونت در آن‌ها زیاد است کمتر به اعمال جرم‌آمیز دست می‌زنند. رستون در این باره می‌نویسد: موقعیت خانوادگی بدون شک، یک اثر جرم‌زایی بر روی افراد دارد. او برای اثبات نظر خود، بعد از انجام مطالعه مقدماتی در این زمینه می‌گوید: سه چهارم بزهدکاران از خانواده‌هایی می‌باشند که در آن شرایط طبیعی نبوده و جو و شرایط آنان مختل است (نجفی‌توانا، ۱۳۸۶: ۳۰۴-۳۰۵).

چهارمین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌داری بین متغیر مستقل اعتقادات مذهبی و ارتکاب نوع جرم مردان است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که افرادی که اعتقادات مذهبی ضعیفی (۷۰/۴) درصد دارند یا به‌طور کلی به اعتقادات مذهبی پایبند نیستند، خیلی بیشتر از افرادی که تا حدی به اعتقادات مذهبی خود پایبند هستند مرتکب جرم می‌شوند. بنابه نتایج به‌دست آمده این افراد به جرایم زیر دست زده‌اند. جرایم مربوط به مواد مخدر (۳۳/۸) درصد، جرایم علیه اشخاص (۱۳/۵) درصد، جرایم مرتبط با سرقت (۱۱/۲) درصد، جرایم مربوط به منافی عفت (۶/۵) درصد، جرایم علیه اموال و مالکیت (۰/۸) درصد و سایر جرایم می‌باشد.

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتکاب نوع جرم مردان مجرم در زندان شهر اردبیل

پنجمین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌داری بین محل سکونت و ارتکاب نوع جرم مردان است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که انواع جرم در افرادی که محل سکونتشان روستا یا پایین شهر (۳۹/۵) درصد است بیشتر از افرادی که در بالای شهر (۲۱/۴) درصد سکونت دارند مرتکب انواع جرایم می‌شوند. این یافته‌ها مطابق با یافته‌های تاج‌زمان (۱۳۶۴) است. او عنوان می‌کند که از اوایل قرن نوزدهم، تحولات و پیشرفت‌های صنعتی موجب شد که زندگی شهری به‌طور کلی متحول گردد. از یک سو، بهبود یافتن وضع راه‌ها و وضعیت حمل و نقل و توسعه رسانه‌های گروهی موجب شد که روستاییان به راحتی از مزایا و رفاه زندگی شهری اطلاع کسب کنند و بیشتر متوجه محرومیت‌های خود شوند و در نتیجه، برای به دست آوردن این مزایا و داشتن زندگی پرزرق و برق، به شهرها مهاجرت نمایند. ولی با ورود به شهرها، با مشکلات عدیده‌ای مواجه شدند و معضلات فراوانی را پیش روی خود مشاهده کردند، از قبیل تهیه مسکن مناسب، پرداخت اجاره‌بها و دسترسی به امکانات زندگی شهری. از سوی دیگر به دلیل نداشتن تخصص لازم برای انجام کارهای مناسب و صنعتی، به سوی شغل‌های نامناسب از قبیل سیگارفروشی، روزنامه‌فروشی و خرید و فروش مواد مخدر روی آوردند که همین زمینه ارتکاب کارهای خطرناک و جرایم را فراهم نمود (تاج‌زمان، ۱۳۶۶: ۲۸۷).

ششمین فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌داری بین احساس آنومی و ارتکاب نوع جرم مردان است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که کسانی که احساس آنومی بیشتری (۴۴/۲) درصد دارند در مقایسه با افرادی که احساس آنومی کمتری (۲۲/۳) درصد دارند، بیشتر به جرایم موجود دست می‌زنند. طبق نظریه رویکرد فرهنگی، مجرم از هنجارهایی پیروی می‌کند که جامعه بزرگتر و قوی‌تر آن را نمی‌پذیرد (ستوده، ۱۳۸۴: ۲۰۶).

پیشنادهای پژوهش

بر مبنای یافته‌های این پژوهش و با تکیه بر چهارچوب نظری می‌توان راهبردهای زیر را برای کاهش جرم و پیشگیری از آن پیشنهاد نمود:

۱- با توجه به یافته‌های پژوهش میزان درآمد کمتر بر نوع جرم مردان تأثیر می‌گذارد. بنابراین فراهم نمودن تمهیدات لازم برای کاهش احساس محرومیت نسبی در جامعه پیشنهاد می‌شود.

- ۲- با توجه به اینکه یافته‌های پژوهش نشان داد که بیشتر مجرمین در مقطع سنی ۲۱-۳۰ می‌باشند، بنابراین پیشنهاد می‌شود زمینه‌های لازم برای غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان و گسترش امکانات رفاهی، آموزشی و تفریحی برای آنان فراهم شود.
- ۳- انجام اقدامات پیشگیرانه توسط سازمان‌های مرتبط و مسئول با پدیده جرم از جمله آموزش و پرورش و سازمان زندان‌ها.
- ۴- تلاش برای کاهش فاصله میان انتظارات مردم با امکانات جامعه.

منابع و مأخذ

- ۱- احمدی، ح. (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: انتشارات سمت.
- ۲- تاج زمان، د. (۱۳۶۶). مجرم کیست؟ جرم‌شناسی چیست؟ تهران: انتشارات کیهان.
- ۳- ثابتی، م. (۱۳۸۸) آنومی فرهنگی و اعتیاد به مواد مخدر در بین جوانان ۲۸-۱۳ ساله شهر تهران، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره چهارم
- ۴- ستوده، ه. (۱۳۷۲). مقدمه‌ای به آسیب‌شناسی جامعه. تهران: انتشارات آوای نور.
- ۵- صادقی، ح. (۱۳۸۴)، تحلیل عوامل اقتصادی اثرگذار بر جرم در ایران، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۶۸
- ۶- صدیق سروسنایی، ر. (۱۳۸۸). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی). تهران انتشارات سمت.
- ۷- گیدنز، آ. (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی. ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ۸- محققیان، ز. (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: خورشید پرتوی.
- ۹- ممتاز، ف. (۱۳۸۱). انحرافات اجتماعی، نظریه‌ها و دیدگاه‌ها. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ۱۰- نجفی توانا، ع. (۱۳۷۷). جرم‌شناسی. تهران: نشر خیام.
- ۱۱- نقیعی، ه. (۱۳۸۹)، بررسی عوامل مؤثر بر وقوع جرم از دیدگاه جامعه‌شناسان. طرح پژوهشی اداره کل زندان